Βασικά συμπεράσματα

- Παρά τη θετική εξέλιξη του πραγματικού ΑΕΠ το α΄ εξάμηνο του 2019, διαπιστώνεται απουσία ενδογενών μηχανισμών που θα δημιουργήσουν διατηρήσιμες ροές εισοδήματος τέτοιες, ώστε να θέσουν την οικονομία σε βιώσιμη αναπτυξιακή τροχιά.

- Το αναπτυξιακό κενό της ελληνικής οικονομίας και το έλλειμμα ευημερίας συγκριτικά με την προ κρίσης περίοδο αλλά και με την Ευρωζώνη διατηρείται υψηλό. Το πραγματικό ΑΕΠ υπολείπεται κατά 23% από αυτό του 2008, όταν η πλειονότητα των κρατών-μελών της Ευρωζώνης έχει ήδη ανακάμψει. Αντίστοιχα, μεταξύ 2008 και 2018 το κατά κεφαλήν πραγματικό ΑΕΠ μειώθηκε κατά 4.770 ευρώ, ενώ η κατά κεφαλήν πραγματική κατανάλωση μειώθηκε κατά 3.300 ευρώ.

- Η εσωτερική ζήτηση παρουσιάζει στασιμότητα, τόσο από την πλευρά της κατανάλωσης όσο και της επένδυσης. Η εξωτερική ζήτηση έχει εξίσου περιορισμένη επίδραση στην οικονομική δραστηριότητα, καθώς το θετικό αποτέλεσμα των εξαγωγών αντισταθμίζεται πλήρως από το αρνητικό αποτέλεσμα των εισαγωγών. Η εδραίωση βιώσιμων όσο και ισχυρών αναπτυξιακών προοπτικών για την ελληνική οικονομία απαιτεί έναν κρίσιμο όγκο νέων επενδύσεων στοχευμένων στην αναβάθμιση και στον εκσυγχρονισμό της εγχώριας παραγωγικής δομής.

- Οι επενδύσεις των μη-χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων κυμαίνονται γύρω στο 5% του ΑΕΠ, παρουσιάζοντας σημαντική απόκλιση από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης και από τα κράτη-μέλη της νότιας περιφέρειάς της. Η υστέρηση αυτή αποτελεί βασική αιτία εμπλοκής των μεσοπρόθεσμων προοπτικών της ελληνικής οικονομίας.

- Το στοιχείο αυτό γίνεται ακόμα πιο εμφανές συνυπολογίζοντας ότι το φυσικό κεφάλαιο της ελληνικής οικονομίας εξακολουθεί να μειώνεται. Οι καθαρές επενδύσεις των μη-χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων αντιστοιχούσαν στο

-0,6% του ΑΕΠ το α΄ τρίμηνο του 2019 και στο -0,2% του ΑΕΠ το β΄ τρίμηνο του 2019. Πρέπει να τονιστεί ότι η χρηματοδότηση νέων επενδύσεων θα μπορούσε να γίνει μέσω της χρήσης ιδίων κεφαλαίων, αφού τα αδιανέμητα κέρδη ήταν ίσα με 1,6% του ΑΕΠ το β΄ τρίμηνο του 2019. Επομένως, με δεδομένα τα ευρήματα αυτά, εξάγεται το συμπέρασμα ότι η αύξηση των επενδύσεων δεν φαίνεται να περιορίζεται τόσο από έλλειμμα χρηματοδότησης όσο από έλλειμμα πρόθεσης των εγχώριων επιχειρηματιών να επενδύσουν.

- Το β΄ τρίμηνο του 2019 το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών ξεπέρασε την κατανάλωσή τους, έπειτα από μια μακρά περίοδο αρνητικών αποταμιεύσεων. Η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος οφείλεται μερικώς στην αύξηση του κατώτατου μισθού και του γενικού επιπέδου των μισθών αλλά και στην αύξηση των κοινωνικών παροχών το β΄ τρίμηνο του τρέχοντος έτους. Ωστόσο, παραμένει ασαφές αν η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος θα στηρίξει μια υψηλότερη καταναλωτική δαπάνη, καθώς επίσης και εάν η θετική ροή αποταμιεύσεων είναι διατηρήσιμη.

- Το 2019 αναμένεται να αποτελέσει ένα ακόμη έτος δημοσιονομικών υπεραποδόσεων και υψηλών πλεονασμάτων. Τα αποτελέσματα της Γενικής Κυβέρνησης το β΄ τρίμηνο εμφανίζονται βελτιωμένα έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2018 με όλες τις βασικές κατηγορίες δημόσιων εσόδων να καταγράφουν θετική ετήσια μεταβολή.

- Παρά τα υπερπλεονάσματα και την υποχώρηση του κόστους δανεισμού, η μετάβαση του Δημοσίου σε καθεστώς διατηρήσιμης χρηματοπιστωτικής φερεγγυότητας παραμένει αβέβαιη και θα εξαρτηθεί, μεταξύ άλλων, από την εκπλήρωση ή μη των υψηλών αναπτυξιακών προσδοκιών που έχουν καλλιεργήσει οι φοροελαφρύνσεις, τον βραχυμεσοπρόθεσμο ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ, τις ανισορροπίες σε κρίσιμα ισοζύγια της οικονομίας, καθώς και από τις εξελίξεις στο ευρύτερο εξωτερικό περιβάλλον.

- Οι φοροελαφρύνσεις θα μπορούσαν, υπό προϋποθέσεις, να βελτιώσουν τις συνθήκες ρευστότητας στην αγορά. Διατηρούμε όμως επιφυλάξεις ως προς την προσδοκώμενη επεκτατική συμβολή τους. Η υπόθεση ότι η μείωση των φόρων

θα μετασχηματιστεί σχεδόν αυτόματα σε αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης και κυρίως των επενδύσεων είναι χαμηλού ρεαλισμού, ειδικά σε ένα περιβάλλον χρηματοδοτικών περιορισμών και υψηλών δανειακών και άλλων υποχρεώσεων. Ωστόσο, η μείωση της φορολογίας καθίσταται επιτακτική λόγω της υπέρμετρα υψηλής φορολογικής επιβάρυνσης ειδικά των νοικοκυριών και των εργαζομένων κατά τη μνημονιακή περίοδο.

- Στο πλαίσιο αυτό, το δημοσιονομικό αποτέλεσμα του 2020 θα εξαρτηθεί, μεταξύ άλλων, από την απόδοση των νέων μέτρων. Με δεδομένα το υψηλό επενδυτικό κενό της ελληνικής οικονομίας και την υψηλή ροπή προς κατανάλωση των χαμηλότερων εισοδηματικών τάξεων, υψηλότερα μεγεθυντικά οφέλη θα μπορούσαν, κατά την άποψή μας, να διασφαλιστούν μέσω μιας αλλαγής του μείγματος της δημοσιονομικής πολιτικής που, παράλληλα με την κινητοποίηση περισσότερων δημόσιων επενδύσεων στο πλαίσιο ενός πράσινου αναπτυξιακού σχεδίου, θα έδινε μεγαλύτερη έμφαση στη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης των νοικοκυριών και των εργαζομένων.

- Η αναπροσαρμογή αυτή είναι εξαιρετικά κρίσιμη για τον πράσινο μετασχηματισμό της οικονομίας, την ενίσχυση των ιδιωτικών επενδύσεων, τη στήριξη της απασχόλησης και των ροών εισοδήματος στην οικονομία, διασφαλίζοντας τη μακροοικονομική και χρηματοπιστωτική της σταθερότητα.

- Παρόλο που η αγορά εργασίας συνεχίζει να εμφανίζει σημάδια σταθερής ανάκαμψης, η εξέλιξη της ανεργίας βελτιώνεται με αργούς ρυθμούς και όχι πάντα με ίσους όρους για όλες τις ομάδες των εργαζομένων. Χαρακτηριστικό είναι ότι στην Ελλάδα οι πιθανότητες μετάβασης από την ανεργία στην εργασία υπολογίζονται σε 7% (επί του ποσοστού της ανεργίας) – 8% για τους άνδρες και 6% για τις γυναίκες. Αρκετά πιο δύσκολο είναι να μεταβούν από την ανεργία στην εργασία οι μακροχρόνια άνεργοι (3%) σε σχέση με όσους είναι άνεργοι λιγότερο από ένα έτος (17%).

- Η αύξηση των μέσων μισθών τόσο σε επίπεδο πλήρους όσο και μερικής απασχόλησης αντανακλά τη βελτίωση του κλίματος στην αγορά εργασίας. Παρ' όλα αυτά, εμφανίζονται σε αυτήν σημαντικές διαφοροποιήσεις αμοιβών τόσο

μεταξύ ανδρών και γυναικών (απόκλιση ημερομισθίου 14,49% τον Απρίλιο του 2019) όσο και μεταξύ μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων (απόκλιση μισθού 53,5% το αντίστοιχο διάστημα στην πλήρη απασχόληση).

- Οι δείκτες φτώχειας παρουσιάζονται μειωμένοι το 2018, αλλά παρουσιάζουν αύξηση της τάξης των 26,9 ποσοστιαίων μονάδων από το 2010, με έτος βάσης το 2008. Ο πληθυσμός που εμφανίζει τα μεγαλύτερα ποσοστά φτώχειας είναι οι άνεργοι, ενώ ακολουθούν ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός και οι μη μισθωτοί εργαζόμενοι. Ο δείκτης ανισότητας Gini εμφανίζεται μειωμένος το 2018 κατά 1,1 ποσοστιαίες μονάδες.

- Ο αριθμός των προϊόντων-κλειδιών της ελληνικής οικονομίας το 2015 παραμένει σταθερός σε σχέση με το 2010. Αυτό υποδεικνύει ότι η συνεκτικότητα του παραγωγικού υποδείγματος δεν εμφανίζει αξιοσημείωτες μεταβολές. Στη μεγάλη τους πλειονότητα τα προϊόντα-κλειδιά προέρχονται από τη μεταποίηση, γεγονός που αναδεικνύει την κομβική θέση του τομέα στο παραγωγικό σύστημα. Ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δοθεί στην ανάπτυξη των κλάδων που παράγουν προϊόντα-κλειδιά υψηλής ή σχετικά υψηλής τεχνολογίας, όπως ηλεκτρονικούς υπολογιστές, ηλεκτρονικά και οπτικά προϊόντα, χημικές ουσίες και ηλεκτρολογικό εξοπλισμό.

- Προκύπτει αύξηση της εξάρτησης από εισαγωγές σε όλες σχεδόν τις κατηγορίες δαπανών, με εξαίρεση τις δημόσιες δαπάνες. Η μεταβολή αυτή, σε συνδυασμό με την ποιοτική υποβάθμιση των εξαγωγών, ενισχύει τον ισχυρισμό του ΙΝΕ ΓΣΕΕ ότι τελικά οι πολιτικές λιτότητας και εσωτερικής υποτίμησης συνέβαλαν στην περαιτέρω εξάρτηση της εγχώριας παραγωγής και κατανάλωσης από τις εισαγωγές και ότι η βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου τα τελευταία χρόνια αποδίδεται κυρίως στη μείωση της συνολικής ζήτησης παρά στην υποκατάσταση των εισαγωγών.

- Ο αριθμός των κλάδων-κλειδιών ως προς την απασχόληση, λαμβάνοντας υπόψη τους έμμεσους πολλαπλασιαστές, μειώθηκε κατά την περίοδο 2010-2017. Αυτό υποδεικνύει ότι οι εφαρμοζόμενες οικονομικές πολιτικές κατά την κρίση υποβάθμισαν την ικανότητα του παραγωγικού συστήματος να δημιουργεί

ενδογενώς απασχόληση. Όσον αφορά τους πολλαπλασιαστές απασχόλησης ως προς τα επαγγέλματα, τον υψηλότερο εμφανίζουν οι «Πωλητές σε καταστήματα» και ακολουθούν οι «Καθαριστές και βοηθοί οικιών, ξενοδοχείων και γραφείων» και οι «υπάλληλοι γενικών καθηκόντων».

- Η ενεργοποίηση του κατασκευαστικού τομέα θα μπορούσε να δημιουργήσει επεκτατικό αποτέλεσμα βραχυμεσοπρόθεσμα. Ωστόσο, κατά την άποψή μας, δεν πρέπει να γίνει ξανά το επίκεντρο του αναπτυξιακού μοντέλου της χώρας. Η συμβολή του έγκειται περισσότερο στην ανάπτυξη άλλων κλάδων, ιδίως εκείνων που παράγουν προϊόντα-κλειδιά, και σε μικρότερο βαθμό στη δημιουργία συνολικής απασχόλησης. Από την άλλη πλευρά όμως, η ενσωμάτωση των πράσινων τεχνολογιών στις κατασκευές θα μπορούσαν να έχουν θετικό περιβαλλοντικό αποτύπωμα, ενώ μια έμμεση ευεργετική επίδραση είναι η ανάπτυξη τεχνογνωσίας και η δημιουργία αντίστοιχων οικονομιών κλίμακας στην εγχώρια παραγωγή οικολογικών υλικών που χρησιμοποιούνται στις κατασκευές.

- Η συμβολή των «Υπηρεσιών διαμονής και εστίασης», που είναι πιο στενά συνυφασμένες με τον τουρισμό, έγκειται περισσότερο στη δημιουργία απασχόλησης, στην οποία εμφανίζει σχετικά καλές επιδόσεις και δευτερευόντως στην ανάπτυξη άλλων κλάδων. Ιδιαίτερα θετική συμβολή μπορεί να έχουν στην ανάπτυξη του αγροδιατροφικού τομέα, με τον οποίο διαθέτουν πολύ ισχυρές κάθετες διασυνδέσεις.

- Η άποψη του ΙΝΕ ΓΣΕΕ είναι ότι στη μεταμνημονιακή εποχή το αναπτυξιακό υπόδειγμα της ελληνικής οικονομίας δεν πρέπει να εξειδικευτεί σε ορισμένους κλάδους ή να παραμείνει εγκλωβισμένο σε δραστηριότητες σχετικά χαμηλού τεχνολογικού επιπέδου. Η ενίσχυση παραδοσιακών δραστηριοτήτων, όπως οι κατασκευές και ο τουρισμός, θα πρέπει να γίνει στο πλαίσιο της μετάβασης σε ένα πιο ισόρροπο μοντέλο ανάπτυξης και να συνοδευτεί από την ενίσχυση κλάδων που παράγουν προϊόντα-κλειδιά, ιδίως εκείνων που είναι υψηλής τεχνολογίας και εντάσεως γνώσεως, καθώς και στις αντίστοιχες υπηρεσίες.